

ИРОНИЧНИ КАЛЕИДОСКОП

Пет драма објављених у осмој књизи библиотеке *Савремена српска драма*, коју педантно уређују и уредном динамиком (четири пута годишње) објављују Музеј позоришне уметности Србије, Удружење драмских писаца Србије и Завод за проучавање културног развитка, у низу разлика, од генерацијског припадништва аутора до тема које су плод њиховог интересовања, издваја се, како би математичари рекли, заједнички именитељ осме књиге доказа о постојању савремене драме у Срба, а то је – иронија.

Иронија као елемент повезивања пет драма Едуарда Дајча, Леона Ковкеа, Душана Савковића, Миладина Шеварлића и Владимира Ђурића, чини нову књигу Савремених српских драма кохерентном и у том контексту значајном за проучавање, али и практичну позоришну делатност, јер се на једном месту могу пронаћи драме различитог садржајног опредељења, богате иронијом као истоветним ауторским средством при третману тема.

Тако конципирана књига осликава – и раније уочену – озбиљност приступа и показује колики простор заузима савремена српска драма данас и овде. Такође, осма књига Савремене српске драме, показује и вештину домаћих аутора у истраживању жанра, али и спремност ка експериментисању, односно истраживањима у новим и међужанровским формама.

Али, пођимо редом...

Књигу отвара текст др Владана Ђорђевића и др Едуарда Дајча *Бела књига о српском ишћању*. Едуард Дајч је у библиотеци *Савре-*

мена Српска драма, пре овог комада, заступљен текстовима *Седморица (војсковођа) проиш из Тебе* (трећа књига), и *Плава књиџа о српском ишћану* (шеста књига), који је, дакле, дело истог ауторског тандема (!) и представља, уствари, први део сада објављеног текста.

Др Дајч је особена појава у савременом српском драмском стваралаштву, а посебно се у његовом опусу издвајају текстови *Плава* односно, сад објављена, *Бела књиџа о српском ишћану*, пошто се такве, могуће је рећи, специфичне књиге у издаваштву, саме по себи, издвајају. Аутор те текстове у поднаслову дефинише као научно-популарне-политичке драме, а читање каст листе на самом почетку указује настојање Едуарда Дајча да одговори на тему, аргументовано и употребљавајући људе – др Ђорђевић, Милутин Миланковић, др Ацовић, Војвода Воја, М. Капор – и средства (читај изговорено) не спутавајући себе и свој комад временским, просторним, нити било којим другим ограничењима. Тако твори занимљив научно-популарни-политички трилер набијен вербалном динамиком. Управо то је и циљ аутора. Он не пише дидаскалије, само лоцира место радње и најављује оног ко долази да би рекао своје и тако дао допринос теми. Тај поступак сличан је оном у ремек делу хиспанске литературе *Разговор у катедрали* Марија Варгаса Љосе, где аутор употребљава ликове да би затворио вербални круг. Таквом техником приповедања Љоса доводи читаоца у ситуацију да с ликовима дели збуњеност коју проузрокују одређени догађаји. На тај начин размишља и др Едуард Дајч, јер без читаоца саучесника, сапутника и сапатника, читање *Плаве* и сада, *Беле књиџе о српском ишћану* не може имати исти ефекат.

Леон Ковке написао је *Виктимолошку причу*, то јест варијацију на не тако давно популарни и у српским театрима радо извођени комад *Зоолошка прича* Едварда Олбија. Ради се о веома добром, тачном и чини се за евентуалне актере, инспиративном комаду, којим Ковке доказује да су фрустрације, проблеми и страхови из, ако се добро сећам, Централ парка у Њујорку, стигли до Трга Републике или, како сада кажу, Трга слободе у Београду.

Ново у овом комаду, осим локације и времена – Београд, ових дана – је и то да игру пуну насиља и туге, дакле пораза, играју две девојке. Ненси и Маја. Оне припадају садашњој генерацији, рекло

би се самосвесних младих људи, али се иза те наводне свести о себи као бићу, крије брдо фрустрација, проблема и нерешивих животних загонетки.

НЕНСИ: (...) Све време покушавам да ти објасним како је најважније знати себе и када ти је доста самог себе...

МАЈА: Ја не желим ништа, никакву реинкарнацију, само хоћу да ја будем ја и да ме сви оставе на миру...

Дијалог – одабран насумично – јасно потцртава тежњу аутора, који зналачки води причу, набијену иронијом, као барутом спремним да експлодира. У ликовима Ненси и Маје може се препознати генерација младића и девојака, стасалих овде, у земљи што личи на чардак ни на небу ни на земљи, на изгубљену генерацију, несрећену и фрустрирану, због лошег васпитања, експерименталног школства, економске кризе, али и личног немара и препуштања судбини.

Ковке је, на жалост, написао врло искрену и тачну драму.

Драма *Викџимолошка ѝрича* инспиративан је текст за глумце и редитеље, тако да је њено објављивање, одличан уреднички потез. Верујем, такође, да постоји потреба позоришног разговора – представе, на ову тему, а број ликова отвара управницима театарских кућа простор за такозвану јефтинију репертоарску варијанту.

Историјска драма у корпусу српског драмског наслеђа има значајно место, а посебно је то евидентно последњих година, пошто историјски комади готово редовно имају своје место у репертоарској политици театарских кућа у Југославији. *Маска*, Милоша Црњанског, *Бановић Сџрахиња* Борислава Михајловића Михиза, те скоро *Максим Црнојевић*, Лазе Костића само су неки од наслова историјских драма постављених на сценама у Србији и Југославији. Очекујући да се тренд настави у осмој књизи *Савремена српска драма* објављена је историјска драма Душана Савковића под насловом *Смрџи џосџође минисџарке*, која у најбољој традицији историјских комада представља живот и страдање Жанке Стокић, чувене српске глумице.

Тема сама по себи инспиративна, педантно, што је за историјски комад значајно, истражена и обрађена, којој опет маштовитост, разиграност и ширина – од почетничких саплитања на сцени, до

аплауза и синекура, па назад од духова из боље (?) прошлости српске Саре Бернард – захвата аутора даје неопходни елемент универзалности битне да би се даље трагало у комаду и проналазили нови глумачки и редитељски кључеви.

Жанка Стокић неоспорно је највећа српска глумица прве половине двадесетог века. То доказује и Душан Савковић уводећи у комад као сведоке њене глумачке виртуозности глумце из њене некадашње путујуће позоришне трупе, окупаторе, иследника и пуковника ОЗНЕ, те Раду и Кети, немачке курве. Сви су они ту да би на вододелници живота једног уметника посведочили нама, али и уметнику, да је његово дело значајно. Сви осим исписника. Они су, наравно, али не и изненађујуће против. То је још једна шина универзалности у овом комаду, али је основни код вечних питања у комаду Душана Савковића однос уметника и власти. И то, могуће је рећи, није новост, али се то питање једноставно поставља у свакој друштвено-економској епохи, у свим политичким системима и тако ће бити док је уметника и док је власти.

Душан Савковић овој теми ипак претпоставља емоцију жене – уметника, која се није владала према принципима свог времена и која је жртвовала све – младост, породицу, пријатеље, потомство – посвећујући се уметности као једином исходишту. Људима, наравно неким, то, из разних разлога, не одговара, јер завист, љубомора – Салијеријев синдром – те виши интереси, захтеви новог доба то, једноставно, не дозвољавају. Иронијски отклон према злим људима и горким временима очито је једина могућност одбране.

Савковић одличним фрагментарним поступком, који се у евентуалној инсценацији, може радикализовати, дочарава судбину Жанке Стокић, српске глумачке диве, овдашње Саре Бернард, жене змаја – чија је глума опчињавала љубитеље театра између два светска рата.

Драмски комад Миладина Шеварлића *Код златног вола* још је једна прича на актуелну тему – политичар, његова нарав и окружење, зачињена иронијом и конструисана на фону фејдоовске комичне радње. Пошто тема није нова аутор комада је покушао да старој причи – а такве су каже Христић волели стари Грци – удахне живот тако што основну драмску радњу заплиће у љубавном петоуглу и смешта у мотел *Код златног вола*.

Паноптикум ликова у Шеварлићевом комаду препознатљив је и полази од народног посланика, његове жене, њихових љубавника – младог пара, који и сам има нестабилну љубавну везу – до насамареног бизнисмена. Све остало је политичко-љубавни трилер, који очигледно има своје темеље у српској драмској баштини – Нушићу и Стерији. Занимљиво је радикализовано посматрање нарави, где је потенцирана прљавост и испразност, актера, чиме се брише разлика између неба и земље, коју обични смртници, раја и башибозлук, с једне стране, као и мали богови с друге, потенцирају, не би ли избегли суочење са самим собом. То им Миладин Шеварлић аутор комада *Код златног вола* не дозвољава.

Као божанствена комунистичка комедија Владимира Ђурића најинтригантнији је текст у овој књизи Савремене српске драме, јер на специфичан начин – користећи футуристичку обланду – говори о наравима људи с овог простора – полуострва усхићења и наде.

Ђурић вешто, али с ваљаним разлогом, бира комунистичку утопију, као најснажнију визију која је покушавана да буде остварена. Разрађени механизми, освојени врхови и мотивисаност маса – трасиран пут, како се то говорило – добар су рам у који ваља уденути причу о поразу илузија и рушењу система вредности и света.

Суштински прича је једноставна Опал, глумац, тражи уметницу Готиву, љубав свог живота коју је отела и препарирала опака Женшћина. На том путу – ово је код нас можда први театар на друму (!) – Опал среће свакоразни уметнички свет и пролази као искрени комуниста кроз пределе у којима живе непросвећени, ружни, прљави и зли. Наш херој проналази своју драгу, али она страда, међутим то није крај, пошто Пандур Јорк, улива наду разочараном Опалу да ће Готива живети, пошто је *комунистичка медицина нејодрешива...*

Оно што узбуђује у Ђурићевој бизарној и помало наивној причи, је непогрешив речник, који дише у ритму познатих политичких фраза, плитког говора медија, популарног, актуелног сленга и измаштаних елемената. Уосталом, читава ова прича подсећа на халуцинантну ониричку визију, која, пак, жели да се оствари на јави.

ОПАЛ: (...) Лепо је живети у утопији. Али је ужасно умрети...

Или:

ДОДО: (...) Због чега се плаши смрти када је срећан у животу,
када му све иде од руке и када га сви воле...

И заиста, о томе су писали Томас Мор, Кампанела и остали,
лепо је живети у Граду сунца или у Утопији, али је, на жалост,
немогуће. На то подсећа Владимир Ђурић, својим текстом иро-
ничног наслова, који нит ироније преноси кроз цео комад – *Као*
божанска комедија.

Милош ЛАТИНОВИЋ